

Det er velgørende, at der s. 134 benyttes udtrykket »Trediveårskrigen« i bevidst modsætning til den gængse entalsform. Der var jo netop tale om en hel stribe konflikter, som i almindelighed gøres til én samlet krig ved at betegne dem »Trediveårskrigen«. Derimod giver kapiteloverskriften s. 146, »Den ældre enevælde«, om den tidlige absolutisme anledning til mindre begejstring. Der må vel menes den yngre enevælde, med mindre man vil acceptere den absurditet, at enevælden fødtes gammel og døde ung. Karakteristikken af Danske Lov s. 155 er misvisende. Det er korrekt nok, at den indeholdt strenge straffebestemmelser for majestætsforbrydelser; men det burde også være fremgået, at lovens bestemmelser på næsten alle andre områder var blandt de mest humane og progressive i Europa. S. 367 udnævnes Uffe Ellemann-Jensen til Venstres formand ved Firkløverregeringens dannelse i 1982. Det blev han nu først i 1984, hvor han afløste Henning Christophersen, som blev EF-kommissær.

Det er naturligvis småting, og de skal på ingen måde fordunkle den kendsgerning, at vi med dette værk omsider har fået en værdig afløser for Kjeld Windings gamle étbinds danmarkshistorie. I lighed med denne vil nærværende værk uden tvivl finde et publikum både blandt historiestuderende og historisk interesserede i almindelighed. Prisen bør ikke virke afskrækkende – man får faktisk meget for de små 400 kr., som bogen koster.

Knud J.V. Jespersen

Gunhild Nissen: *Udfordringer til Højskolen. Danske Folkehøjskoler 1844 til 1994*. (Foreningen for Folkehøjskolars Forlag, 1994). 392 s.

Lad det være sagt straks: Gunhild Nissen har leveret et meget dygtigt arbejde

med denne bog. Der ligger et ganske betydeligt kildestudium bagved. Der er ingen anstrengelser sparet i retning af at klarlægge de gennemgåede problemstillinger – som jo dog kan ligge ganske langt fra hinanden i tid, og som derfor kan kræve ret forskellige tilgange. Det er lykkedes Gunhild Nissen at formidle sin egen optagethed af emnet, så det næsten føles, som om læseren selv drages ind i de fortidige debatter. Og endelig skriver hun i en levende og engageret stil, som det er en fornøjelse at læse. For så vidt er der kun grund til at glæde sig.

Bogen er tænkt som jubilæumsskrift i anledning af Røddings og dermed den danske folkehøjskoles 150 års dag. Man kunne måske have ventet en bred, altfavnende skildring af den samlede højskolebevægelses historie i stil med Roar Skovmands doktorafhandling fra 1944. Men det var ikke uden grund, at den sluttede med 1892. Efter den tid blev højskolebevægelsen så stærkt differentieret, at man kun med forbehold kan tale om én samlet bevægelse. Det kunne naturligvis være en tillokkende tanke at samle hele dette brogede spektrums historie i ét værk. Men hvis det på professionel vis skulle underbygges med fyldestgørende kildestudier, ville det være en kæmpeopgave, som næppe ville kunne løses af en enkelt forfatter. Og den lod sig næppe heller løse inden for de rammer, som foreningen kunne stille til rådighed.

Gunhild Nissen har da også givet afkald på alle planer i den retning. For det første har hun begrænset sig til det, man kunne kalde hovedstrømningen i bevægelsen, nemlig den grundtvigske højskole; for det andet har hun renonceret på at fortælle en sammenhængende historie og har i stedet udvalgt en række forløb fra de 150 år, som hun samler under fællesbetegnelsen udfordringer til højskolen. Det gælder Rødding Højsko-

les oprettelse og første tid, fronter omkring Ludvig Schrøder som højskolens førstemand, det tidlige 20. århundredes udfordringer, 30'ernes krise og nazismen, 50'ernes forskydninger i elevgrundlaget, 60'ernes spændinger mellem lærere og forstandere, ungdomsoprøret og Askov-krisen omkring 1970 samt 4 sider om de sidste 25 år. Et afslutningskapitel bringer generelle betragtninger. Bogen er forsynet med forkortelsesliste, litteraturliste og navneregister – samt et udførligt notesystem, der desværre ikke virker helt tilfredsstillende. Der startes med ny nummerering i hvert kapitel, og da noterne er anbragt kapitelvist i et særligt afsnit bag teksten, er det ikke særlig let i farten at finde nøjagtig det notenummer, der svarer til teksten. Dette er så meget mere uheldigt, som der ligger en mængde stof i noterne, der er så vigtigt, at det egentlig ville have haft en mere naturlig plads i teksten.

Et lykkeligt greb er det derimod, at bogen ikke blot er gennemillustreret på mere traditionel måde, men også med regelmæssigt tilbagevendende montager af billeder og tekst fra Vallekilde Højskole gennem tiderne. Ved således at samle sig om de ret righoldige minder fra en enkelt skole er det lykkedes at lægge langt mere af den ægte højskoleatmosfære fra de skiftende tider ind i bogen, end det ville være muligt i en strengt saglig fremstilling.

Så skal det ellers understreges, at bogen nok er saglig; men neutral er den bestemt ikke. Forfatterens personlige engagement og standpunkter er man ikke i tvivl om. Der ligger en ganske bestemt opfattelse af højskolen bag fremstillingen, og Gunhild Nissen må nok finde sig i, at den bliver kaldt »humanistisk«. Hun opfatter ganske vist selv denne betegnelse som en negativt ladet betegnelse, der er blevet brugt af den mytologiske og den »koldske kristeligt-

forkyndende retning« (s. 233, 318). Men også for andre turde det være klart, at Gunhild Nissen med al sin begejstring for Grundtvig ikke har megen forståelse for det religiøse perspektiv over hans menneskesyn. Således meddeles det blot, at han havde været igennem »eksistentielle kriser i sit forhold til kristendommen, i 1810 og 1825« (s. 40). Når det er alt, hvad man får at vide om den sag, må det betyde, at den skønnes at være uden betydning for højskolen. At f.eks. »den mageløse opdagelse« kunne ses som udgangspunktet for den grundtvigske frihedsbegejstring og dermed for et af de vigtigste led overhovedet i højskoleideologien – det synes at ligge uden for horisonten.

Svarende hertil omtales det eventuelle religiøse perspektiv over højskolens virke kun i stærkt kritiske sammenhænge, hvor udtrykket »kristeligt« er klart negativt ladet. Netop her må man spørge, om ikke en dybere fortrolighed med dialektikken mellem kristendom og folkelighed hos Grundtvig ville have betydet lidt større forsigtighed med anvendelse af dette udtryk om modparten. Ud fra Gunhild Nissens fremstilling vil det egentlig blive vanskeligt at kende forskel på grundtvig-koldske og indremissionske højskoler. Men de fleste af de grundtvigske højskolefolk, der vedkendte sig deres kristendom, forstod dog vist meget godt at skelne mellem 1. og 2. trosartikel – og at holde sig til den første.

Det kan i den forbindelse nævnes, at Gunhild Nissen ikke er glad for at tale om Christen Kold. Hun erklærer nok hans skole for at have »skelsættende betydning for den danske folkehøjskoles form og måske for dens indhold«. Alligevel gås der ikke nøjere ind på hans tankeverden. Der gives kun en ganske kort redegørelse, hvorefter der henvises til Hanne Engbergs bog om ham (s. 62).

I øvrigt træder Gunhild Nissens egne

synspunkter klart frem som vurderingsgrundlag bogen igennem. Der lægges vægt på betegnelsen *folkehøjskole*, der betyder, at skolen skal være for hele folket. Ud fra dette vurderes den stærke tilknytning til bondesamfundet og dets idealer som en klar svigten. Og da højskolen vitterligt har været bestemt af denne tilknytning det meste af sin tid, bliver resultatet, at man indimellem spørger sig selv, om bogens titel egentlig ikke burde have været »Højskolens evige svigten« (jf. f.eks. s. 351).

Pladsen tillader ikke en gennemgang af alle de steder, der kunne indbyde til debat. Dog skal det nævnes, at billedet af Ludvig – og Charlotte – Schrøder er yderst kritisk. I mangt og meget kan det være berettiget; alligevel må man undre sig over, at en så holdningsløs, for ikke at sige amoralsk opportunist som Gunhild Nissens Schrøder kunne blive betragtet som højskolens ubestridte førstemand igennem mere end en menneskealder.

I betragtning af, hvor langt Gunhild Nissens holdning ligger fra autoritære tendenser, kunne man måske have ventet en ret ensidig fremstilling af forholdet til nazismen i 1930'erne. Her må hun dog roses for et mere nuanceret syn, end almindeligt er. Det er meget let og meget almindeligt at diskreditere folk fra 1930'erne ved at afsløre dem som havende fælles tankegods med nazismen. Gunhild Nissen er klar over, at et sådant fælles tankegods ikke nødvendigvis var overtaget fra nazismen eller udtryk for nazistiske tendenser. Hun er også klar over, at det er uendeligt meget lettere for eftertiden at gennemskue nazismen, end det var for samtiden –

hvorfor bedømmelsen af den tids højskolefolk da også falder nogenlunde tåleligt ud (s. 179ff).

Særlig interesse knytter der sig til skildringen af krisen på Askov i de stormfulde år omkring 1970. Her, om nogetsteds, kommer Gunhild Nissens personlige engagement til udtryk. Ingen kan være i tvivl om, hvor hendes egne sympatier ligger, idet fremstillingen gang på gang glider over i direkte – og skarp – argumentation imod bestyrelsens og lærerflertallets synspunkter. Et enkelt sted tages der da også udtrykkeligt stilling, idet det fremstilles som et faktum, at lærermindretallets program var pædagogisk velbegrundet, mens det oplyses, at det af flertallet »føltes« som »et overgreb på dem selv og hele skolen« (s. 316, nederst).

Retfærdigvis skal det tilføjes, at der ét enkelt sted fremføres en mild kritik af mindretallet (s. 310f). Og under alle omstændigheder tjener det Gunhild Nissen til ære, at hendes fremstilling trods alt er så dækkende, at det ikke er særlig svært at forstå tankegangen hos dem, hun selv tager afstand fra – uanset om man er enig med dem eller ej.

Hvorom alting er: Det er en spændende, en oplysende og en engagerende bog, Gunhild Nissen har givet os. Den vil sikkert blive en klassiker i højskolelitteraturen. At den er meget langt fra at være neutral, og at den gang på gang vækker til modsigelse – det være anført som karakteristik, men ikke uden videre som kritik. Neutral historieskrivning er hverken attråværdig eller mulig. Kan man ikke leve med det billede, der er givet, står det jo frit for at tegne et andet.

Thorkild C. Lyby